

Inleiding

Wim Westera

'ICT in het onderwijs' staat hoog op de universitaire agenda. Besturen en beleidsmakers hebben de potentie van goede ICT-voorzieningen ontdekt en lijken bezig met een inhaalslag. En dan kan het snel gaan: ICT-stimuleringsprogramma's, ICT-beleidsplannen, ICT-coördinatoren, centra voor 'ICT & onderwijs', instellingsbrede invoering van leeromgevingen, schootcomputers voor studenten, docententrainingen, enz.

Ten dele is ICT in het onderwijs een doel op zich: omdat wetenschapsbeoefening immers meer en meer gebruik maakt van ICT-ondersteunde methoden en instrumenten, ligt het voor de hand studenten daarmee uitgebreid te confronteren. Zeker zo belangrijk is de overweging dat zich nieuwe generaties studenten aandienen die haast spelenderwijs met de computer zijn opgegroeid, die veel computervaardiger zijn dan eerdere generaties en voor wie ICT een wezenlijk element vormt in hun maatschappelijk functioneren. Tot slot heerst er de diep gewortelde overtuiging dat ICT de kwaliteit van het onderwijs verbetert. Die overtuiging produceert prachtige vergezichten op het onderwijs van de toekomst met als gemeenschappelijk idee een verhoogde servicegraad voor studenten: efficiënt en flexibel onderwijs op maat, afhankelijk van individuele behoeften en mogelijkheden, afgestemd op maatschappelijk behoeften en al dan niet met mogelijkheden voor tijd- en plaatsafhankelijk studeren.

Het is evident dat een instellingsbrede realisatie van dergelijke denkbeelden ingrijpende veranderingen vergt; niet alleen in de technische infrastructuur, maar vooral ook in de organisatie en de daarmee verbonden processen en rollen van direct betrokkenen. Tegenover een groot aantal risico's en onzekerheden staat op zijn minst één zekerheid: zo'n veranderingsproces gaat jaren duren. De grootschaligheid die hier aan de orde is, maakt dat van een eenmaal ingezette route niet gemakkelijk meer kan worden afgeweken. Hoe eerder op problemen kan worden geanticipeerd, hoe groter de kans dat ze kunnen worden voorkomen. Het is daarom voor betrokkenen van groot belang de processen bij de diverse instellingen op de voet te volgen. Waar liggen knelpunten? Wordt de beoogde kwaliteitsverbetering daadwerkelijk bereikt? Op welke punten slaan we door en zijn de ICT-specialisten bezig met een self-fulfilling prophecy? Wie zou daar beter over kunnen oordelen dan degene om wie het uiteindelijk gaat: de student als eindafnemer van het onderwijsproduct.

Dit rapport geeft een bloemlezing van de signalen die de diverse universiteiten van hun studenten ontvangen. Hoe staan studenten tegenover ICT-gebruik in het onderwijs? Wat zijn hun ervaringen tot dusver, tegen welke problemen lopen ze aan en wat zijn hun verwachtingen voor de nabije toekomst? Het rapport draagt het karakter van een gebruikersonderzoek annex effectmeting en kan derhalve een nuttige bron van kennis zijn voor bestuurders, beleidsmakers, beheerders, docenten, onderwijskundigen, ICT-specialisten, studenten en anderen die in de dagelijkse onderwijspraktijk betrokken zijn bij verdere invoering van ICT in het onderwijs.

Het globale beeld

Uit de onderscheiden bijdragen komt een veelkleurig beeld naar voren. Ondanks uiteenlopende benaderingen en nuances per instelling kan hieruit een aantal gemeenschappelijke kenmerken worden gedestilleerd. Van een absoluut 'ja' of 'nee' met betrekking tot ICT is geen sprake, al neigen studenten naar een positief oordeel en zijn zij optimistisch over nieuwe mogelijkheden.

Alle instellingen maken nadrukkelijk werk van ICT in het onderwijs en zijn goed geïnformeerd over wat studenten er van vinden. Hoewel er zeker accentverschillen zijn in het gevoerde ICT-beleid, vormt de (faculteits-)brede invoering van een teleleerplatform een dominant patroon. In het kielzog daarvan spelen kwesties als het verruimen van de computerfaciliteiten, laptops voor studenten en het realiseren van externe toegang tot het universiteitsnetwerk.

Over het algemeen zijn studenten positief over de toepassing van ICT in het onderwijs. Met name de informatievoorziening rond de opleiding (roosters, beschrijvingen, enz.) vindt men nuttig. Deze permanente toegang tot alle relevante informatie wordt zeer gewaardeerd. Een consequente en

instellingsbrede invoering van een teleleerplatform wordt wenselijk geacht. Waar zo'n platform al is ingevoerd, merken studenten echter op dat lang niet alle mogelijkheden worden benut. De informatieve functie staat centraal: informatie zoeken, documenten downloaden, tentamenuitslagen opvragen, etc. Voor onderlinge communicatie, bijvoorbeeld voor groepswork via chat en discussiegroepen, wordt de leeromgeving nauwelijks gebruikt omdat daarvoor meestal voldoende alternatieven zijn. Bij de Open Universiteit Nederland ligt dit anders vanwege het afstandskarakter van het onderwijs.

Studenten wijzen op grote verschillen in de wijze waarop docenten met hun sites omgaan. Sites zijn soms onoverzichtelijk, er is onvoldoende uniformiteit, informatie wordt niet altijd goed beheerd en onderhouden, en nogal wat sites zijn leeg. Als oorzaak veronderstellen studenten de vrijblijvendheid waarmee docenten en instellingen hun leeromgeving benaderen; docenten zouden voorts beducht zijn voor een leegloop van hun collegezalen wanneer zij alle relevante informatie via de leeromgeving beschikbaar stellen. Studenten zelf zien juist die grotere onafhankelijkheid en zelfstandigheid als voordeel. Wel onderkennen zij het gevaar van een te sterke individualisering van het onderwijs en een verminderde binding met de instelling, doordat zij in toenemende mate thuis kunnen werken. In technisch opzicht zijn er weinig problemen. Als er zich al eens problemen voordoen, zijn die via de helpdesk meestal snel verholpen.

Vooralsnog zien studenten ICT vooral als handige aanvulling op het gangbare onderwijs, niet meer en niet minder. Van een fundamentele verandering van het onderwijs is volgens hen geen sprake, omdat de meeste informatie al via andere kanalen beschikbaar is. Studenten plaatsen daarom vraagtekens bij de onderwijskundige meerwaarde; men geeft de wenselijkheid aan om het onderwijs nu radicaal anders in te richten.

Over het algemeen zijn studenten redelijk computervaardig, hetgeen echter niet betekent dat zij op dit punt geen scholing nodig achten. Studenten constateren dat een groot deel van het docentencorps onvoldoende kaas heeft gegeten van ICT-gebruik; soms ook lijken docenten het ICT-beleid niet van harte te steunen. Dit maakt dat tal van nieuwe mogelijkheden niet worden benut. Opmerkelijk is de route die de Technische Universiteit Delft bewandelt bij de invoering van ICT. Studenten worden hier zeer nauw bij betrokken: onderwijsvernieuwing met ICT wordt als gezamenlijke opgave voor studenten en docenten geformuleerd, studenten helpen docenten bij de invoering van Blackboard, ook kunnen zij via een prijsvraag voorstellen doen voor nieuwe ICT-gerelateerde vernieuwingsprojecten.

Over de beschikbare faciliteiten zijn de studenten niet altijd positief. Zij vinden de computer- en printfaciliteiten vaak onvoldoende. Regelmatig moeten zij wachten tot er een computer vrijkomt; ook de beperkte openingstijden van gebouwen worden als belemmerend gezien. Langdurig beeldschermwerk leidt regelmatig tot problemen; zo ook het computermeubilair, dat vaak niet aan de ergonomische behoeften tegemoetkomt. Studenten zijn beducht op RSI en maken hiervan geregeld melding. Vooral bij de laptops blijkt dit een probleem te zijn. Van opmerkelijke eenvoud is de constatering dat de collegezalen nauwelijks mogelijkheden bieden om de laptop paraat te hebben: de tafeltjes zijn te klein. Desalniettemin melden studenten zeer ingenomen te zijn met de verstrekking van laptops tegen gunstige voorwaarden.

Het merendeel van de studenten heeft ook thuis de beschikking over een computer. Deze is meestal wat minder geavanceerd. Als problemen worden vaak gemeld een trage Internetverbinding, zelfs in studentenhuizen, en het ontbreken van een verbinding met het universiteitsnetwerk waardoor studenten niet bij hun eigen bestanden kunnen komen.

Disclaimer

Bij dit alles is een disclaimer is op zijn plaats. Dit rapport heeft de pretentie van volledigheid noch van wetenschappelijke validiteit: van een gedetailleerde metastudie is geen sprake. Het betreft eerder een quick scan, een ongeordende momentopname die per instelling de contouren schetst van studentenervaringen en -oordelen over de ICT-ontwikkelingen. In onderwijskundige termen kan van een 'reader' gesproken worden: een bonte verzameling van bronmaterialen waarin de lezer naar behoefte kan grasduinen en die mogelijk aanleiding kan zijn voor nader overleg met de auteurs. De reden is simpel. Binnen de instellingen liggen tal van actuele gegevens voor het oprapen, die een bredere verspreiding verdienen dan de eigen instelling. Het is van belang deze gegevens op pragmatische wijze te ontsluiten voor collega's bij andere instellingen, zonder een langdurig onderzoekstraject te hoeven doorlopen. Onderwijsinstellingen kunnen van elkaar leren door actuele trends en ervaringen met elkaar te delen en zo proberen valkuilen en fouten te vermijden. Met enige trots kan voorts worden gemeld dat bij de samenstelling van dit rapport de nodige ICT-middelen zijn ingezet: tekstverwerkers, mailprogramma's, spreadsheets, enz. Juist deze ICT-

voorzieningen hebben het mogelijk gemaakt om in korte tijd een product als dit te realiseren. Ook al bevat het rapport als geheel nuttige en leerzame informatie, op de stilistische en conceptuele samenhang van het geheel valt zeker het nodige af te dingen.

Het eindresultaat is daarmee misschien wel exemplarisch voor de rol van informatie in het Internettijdperk: het past in de zap-cultuur van snelle beschikbaarheid, een hoge actualiteitswaarde, een 'cut & paste'-werkwijze, een fragmentarisch karakter en een beperkte levensduur. De schrijvers van dit rapport en het management van SURF Educatie<F> zijn zich hiervan terdege bewust: ICT is misschien wel een noodzakelijke maar zeker geen voldoende voorwaarde voor het realiseren van duurzame kwaliteit. Wij hopen echter dat de lezer al bladerend zijn weg zal kunnen vinden in de op zichzelf nuttige informatie.